

**Gabriela Ďurašková, Jednota duše s Bohem
v Sermones in Cantica canticorum Bernarda z Clairvaux**

Diplomová práce na ETF UK, 2006, 76 str.
Posudek vedoucího práce

Charakteristika

Práce je věnována motivu spojení duše s Bohem v kázáních na *Velepíseň* Bernarda z Clairvaux (zemř. 1153). Po krátké životopisné poznámce o Bernardovi (str. 6-13) a úvodní informaci o zkoumaném spise v horizontu středověké exegeze (str. 14-24) se autorka zabývá představou duše jako nevěsty (str. 25-32), pojetím kontemplanace (str. 33-50) a metaforou duchovního manželství mezi duší a Bohem (str. 51-67) v uvedeném díle. Závěr přináší shrnutí výsledků a krátkou poznámku o Husově vztahu k Bernardovi (str. 68-71).

Autorka zdůrazňuje, že obrazem nevěsty míní Bernard na prvním místě církve, teprve odvozeně jednotlivou duši jako součást církve. Nicméně právě duchovní cestě jednotlivé duše patří jeho hlavní pozornost a jí se také týká erotická metaforika, kterou cisterciácký autor proslul. Obraz manželství podle výsledku práce neznázorňuje celek duchovní cesty s jejími jednotlivými fázemi, ale spíše eschatologické zaslíbení trvalé blízkosti Bohu, předjímané v prchavých okamžicích mimořádného sjednocení (nazývaného též *contemplatio*, *excessus*, *raptus* apod.). Bernard zdůrazňuje, že tyto zkušenosti nejsou samoúčelné, ale mají být zdrojem odhodlání k další duchovní cestě a zejména starosti o druhé (metafora duchovní plodnosti, mateřství duše).

Přednosti práce

Autorka si zvolila poměrně obtížné téma, které ji skutečně zajímá. Při jeho zpracování prokázala schopnost práci samostatně koncipovat, pracovat s cizojazyčnou literaturou a přihlížet k latinskému originálu (interpretovaný spis není k dispozici v českém překladu). Vyvarovala se pokušení vykládat Bernardovo dílo, jež je typické mnohvrstevnou metaforikou a nepevnou terminologií, prismatem pozdějších mystických autorů nabízejících fixované klasifikace a byla nucena čelit nejasnosti, jak Bernard základních pojmů (*contemplatio*, metafora manželství) vlastně na kterém místě užívá. Podle mého mínění se jí podařilo dobře vyhmátnout základní poselství díla a diferencovaně představit zvolenou část jeho metaforiky.

Náměty k obhajobě

Za určitý nedostatek práce lze pokládat malou pozornost, kterou autorka věnuje filosofickým a zejména teologickým předpokladům a implikacím Bernardova díla, což jí brání položit si některé po mém soudu relevantní interpretační otázky. Nejde jistě o výslovné chyby, ale spíše o témata k dalšímu zamyšlení a případně k diskusi při obhajobě. Uvádím dva příklady:

1. Ačkoli se celá kapitola práce zabývá otázkou, kdo je v Bernardově metafoře nevěsta, autorka se jen na jednom místě dotýká problému, kdo je vlastně ženich (str. 26). S odvoláním na C. Butlera konstatuje, že ženichem církve je míněn Kristus, ženichem duše Slovo. Na mnoha místech přesto autorka mluví o Bohu a sjednocení s ním (tak i v názvu práce), jinde o Slově (str. 40), některé výklady mají zase zřetelně pneumatologický smysl (str. 48 n., 40 n. s pozn. 182: aluze na hymnus *Veni sancte Spiritus*). Je velmi pravděpodobné, že Bernard sám tuto otázku na mnoha místech nerozhoduje, nicméně na jiných zřetelně rozlišuje mezi Ženichem Kristem v jeho božství a jeho lidství (srv. str. 45, pozn. 214: zde se zdá, že Kristovo lidství má být cestou k jeho božství), mezi Ženichem Synem a Otcem, jehož Syn zjevuje, resp. Duchem, který je médiem tohoto zjevování (srv. str. 48 n. s pozn. 230). S kým se tedy duše sjednocuje? Se svým Ženichem Kristem? S Otcem, k němuž Syn vede? Zkrátka s Bohem, jak se zjevil v Kristu? Věřím, že pozornost věnovaná této otázce by mohla ukázat Bernarda nejen jako dědice Origenova duchovního výkladu *Velepísně* (jak to autorka právem připomíná), ale také jako dědice patristické trojiční teologie.

2. Duchovní zkušenost, o níž práce pojednává, vyvolává otázku po vztahu Boží a lidské aktivity na popisované duchovní cestě. Dobře je tento problém patrný v Bernardově metafoře návštěv ženicha (Slova) u nevěsty duše. Autorka zde (jistě právem) konstatuje, že podle Bernarda nejde o pohyb ženicha, který přebývá všude, aniž by se hýbal, ale o proměny „stavů duše“ (str. 41). Jinde ovšem autorka (opět nepochybně právem) zdůrazňuje, že tato návštěva (či její metaforický ekvivalent) není dílem duše, ale darem samého ženicha (str. 43 aj.). Domnívám se, že (zdánlivá?) nesrovnalost mezi těmito dvěma konstatováními by stála za výslovnější promyšlení, které by pomohlo nahlédnout hlouběji do celku Bernardovy teologie i do zkušenosti křesťanské spirituality vůbec. Od duše se na jedné straně očekává určité úsilí a příprava, k nimž chce Bernard adresáty svých kázání přivést. Ženich je přítomen všude stejnou měrou, cesta k němu se zdá být otevřena každé duši, pokud o to projeví zájem. Na druhé straně je navštívení duše výlučně darem ženicha, jeho aktivitou, která nese rysy nevypočitatelnosti a nedisponovatelnosti. Zdá se, že erotická metaforika, s kterou Bernard pracuje, podtrhuje nejen afektivní, ale zároveň gratuitní charakter popisované zkušenosti (láska není cele dílem záměru ani úsilí). Jakkoli se tedy Bernard liší od Augustina volbou své metaforiky (což autorka právem připomíná), přijímá patrně za svou jeho teologii milosti i jeho představu gratuitní lásky k Bohu (*amare gratis*).

Formální nedostatky

Formální úroveň práce je přijatelná, ačkoli zde nacházíme některé poklesky (vyznačuji přímo v exempláři práce):

Za terminologický omyl lze pokládat užití obratu „Kristus ve své lidskosti“ (str. 26) namísto „lidství“ (christologický kontext dvojí přirozenosti).

V překladech z latiny jsou občasné chyby (kontrolovala jsem namátkově), kupř. pozn. 162: *Invenit verecunda (scil. anima) confessio* je přeloženo „se vyznává hanebně“ (místo „stoudná duše zde dojde vyznání“); str. 48 *infundi Spiritu sancto* („být vlit Duchem svatým“) se *infundi* mylně chápe jako substantivum; str. 61: *deificare* („zbožštit“) místo *deificare*; pozn. 230: citovaný lat. text se svým rozsahem nekryje s překladem.

Na některých místech scházejí odkazy k citovaným pramenům (kupř. str. 25 Origenes, str. 51 Sz).

Struktura poznámkového aparátu není zcela jednotná, autorka často nadbytečně opakuje plné názvy vícekrát citovaných děl včetně vydavatele a vročení, jinde zkracuje. Odkazy na prameny jsou často neúplné (srv. pozn. 102-105). U odkazů na sekundární díla často nejsou uvedeny strany (kupř. pozn. 51, 93, 116 aj.).

Ve francouzských názvech děl je množství překlepů, uvádím za všechny opakovaně citovaný název *Sermons sur le cantiques* (na místo *le Cantique* či snad *le Cantique des cantiques*).

Řecké výrazy mají mylně kladené přízvuky, resp. nemají přízvuky vůbec (str. 33, 41).

Občasně se objevují obraty stylisticky nešikovné, autorka chybuje v akusativu zájmena „ono“ („jej“ namísto „je“, str. 5, 52 aj.).

Podoba středověkých jmen je velmi nejednotná (patrně přejatá z různých jazyků sekundární literatury), někdy výslovně chybná (kupř. str. 14 aj. *Guillaum* místo *Guillaume*, lépe však *Vilém*).

Kladení čárek se často neřídí pravidly, která jsou v češtině obvyklá (vyznačuji přímo v textu).

Hodnocení

Přes uvedené drobné nedostatky splňuje práce požadavky kladené na diplomovou práci a lze ji doporučit k obhajobě. Navrhuji hodnocení B nebo C podle výsledku obhajoby.

Lenka Karfíková
Praha 26. 8. 2006